

Birinci Soru:\ "Cenâb-ı Hak Kendisinden Büyük Bir Mahlûk Yaratabilir mi?\ "

Bu soruya maddeler hâlinde cevap vermeyi daha uygun görüyoruz:

1. Soruda kasıt vardır:

Bu sorunun hedefi inançları sarsmak, saf zihinleri bulandırmak, masum ve körpe dimağlara zehir akıtmaktır. Bir akrep kıskacı olan bu demogojik soru ile insanlar zehirlenmek istenmektedir. **Şöyle ki:**

Eğer bu soruya "**Evet**" diye cevap verilse o zaman "*Demek ki sizin Rabbiniz, yarattığı şeyden güçsüzdür.*" denilecek. Eğer, "**Hayır**" diye cevap verilse, o zaman da "*Demek ki sizin Rabbiniz âcizdir.*" denilecektir. Her iki halde de -hâşâ- Cenâb-ı Hak'a acizlik isnadı söz konusudur.

Bu soruyu ortaya atanlar, var olması muhal olan bir şeriki yaratmayı Cenâb-ı Hak'ın kudretinden talep etmekle Allah'ın Hâlık (yaratıcı), vehmettikleri o şerikin de mahlûk (yaratılan) olduğunu bir ön yargı olarak kabul ettikleri hâlde, daha sonra o mevhum mahlûkun Hak Teâlâ'dan büyük olabileceğine ihtimal vermekle, açıkça demagoji yapmaktadırlar.

Bu kimseler Allah'ın kutsi mahiyetinin mahlûk mahiyetine hiçbir cihetle benzemeyeceğini bilememektedir. Eser ustasına hiçbir cihetle benzemeyeceği gibi, Cenab-ı Hak da mahlûkatına hiçbir cihetle benzemez.

Bu hakikati bilmemek, büyük bir cehalettir. Bu cehalete düşenler Allah'ın mutlak kadir, mahlûkun ise sonsuz âciz olduğu gerçeğinden gafildirler.

2. Soruda "imkân-ı vehmî" ile "imkân-ı aklî" birbirine karıştırılmaktadır.

İmkân-ı aklî: Aklen hem olması hem de olmaması mümkün olan şeye denir. Meselâ, yeni evlenen bir insanın, çocuğunun olması da olmaması da mümkündür.

İmkân-ı vehmi: Hariçte vukua gelmesi mümkün olmayan, hakikatsiz ve esassız bir vehimdir. İmkân-ı vehmi hiçbir hükme esas olamaz. Hiçbir delil ve hakikate dayanmadığı için ilim ve mantık imkân-ı vehmi ile meşgul olmaz.

İmkân-ı vehmi sadece "*olabilir*", "*belki*" gibi temenni, zan ve hayallerden kaynaklanır.

"Cenâb-ı Hak kendinden büyük bir mahlûk yaratabilir mi?" sorusunda imkân-ı vehmi ile imkân-ı aklî karıştırılmıştır. Bu soru ancak vehmin mahsulüdür; hiçbir hakikate istinad etmeyen bir hurafe, bir safsatadır; aklen muhaldir. Hiçbir akıl, bir mahlûkun Allahü Azîmüşşân'dan büyük olmasını mümkün göremez.

3. Soru ile demagoji yapılmaktadır.

Mantıkta "Gerçek olmayan mukaddemelerle yapılan kıyaslara demagoji veya safsata" denilmektedir. Meselâ duvar üzerine çizilmiş bir insan resmi gören demagog:

"Bu resim konuşur. Çünkü, bu resim insana aittir."

"Her insan konuşur. Öyle ise bu insan da konuşur." diye yanlış bir hükme varır. Cenâb-ı Hakk'ın yaratacağı bir mahlûku -hâşâ- Allah'tan büyük tevehhüm etmek, duvardaki resmi insan kabul etmekten daha büyük bir safsatadır.

Bu soruda esas olarak şu safhalar vardır:

- a) Yarattılması vehmedilen varlığın şu anda mevcut olmadığı kabul edilmektedir.
- b) Mevhum varlığın yaratılması Allah'tan beklenmekte, böylece Allah'ın Hâlık olduğu, o mevhum varlığın ise mahlûk olacağı kabul edilmektedir.
- c) O mevhum varlığın yaratılması Allah'tan istendiği gibi, onun büyüklüğü, gücü, dirayet ve azameti de Allah'tan istenmektedir.

Bu mukaddemelerden Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz büyük, yegâne **Hâlık**, ezeli ve ebedi ve mutlak Kadir olduğu; o mevhum varlığın ise yaratılmaya muhtaç, âciz, zelil ve miskin olduğu sonucu çıktığı halde, tam tersine o vehmî varlığın Allah'tan büyük olup olmayacağı sorulmaktadır. Bu ise yukarıdaki misâlden çok daha ileri derecede bir safsatadır.

4. Soru pek çok çelişkilerle doludur:

Soru ile yapılmak istenen kıyas, çelişkili hükümlere dayandırılmıştır. Dolayısıyla, bu sorunun "iddia olma" özelliği yoktur. Meselâ, "Sonsuzdan daha büyük bir sayı yazılabilir mi?" sorusu böyle çelişkili bir hükme dayanır. Bu sebeple hiçbir ilmî kıymeti yoktur. Çünkü, sonsuzdan büyük bir sayı olamaz ki, böyle bir soru da sorulabilsin. Eğer sonsuz, erişilmez bir büyüklüğün sembolü ise hiçbir rakam sonsuz ile mukayese edilemez. Sonsuzdan büyük bir rakam düşünülse o zaman da sonsuzluk hakikati ortadan kalkar.

Bu soru da çelişkili kıyaslardan olduğu için, mantıken ve ilmen hiçbir kıymeti yoktur.

*Bilindiği gibi bir **eserdeki kemâl**, onu yapan zatın kemâlinin bir tecellisi, bir göstergesidir. Ve bu eserdeki kemâlin, ustasının kemâlini aşması, ondan fazla olması muhaldir. Bir âlimin, telif ettiği bir kitabına kendi ilminden fazla ilim yerleştirmesi, yahut, bir mimarın kendi maharetini aşan bir eser yapması, güneşin kendi ışığından fazlasını bir damla suya vermesi muhaldir, safsataların en acibidir.*

"Cenâb-ı Hak, kendinden büyük bir varlık yaratabilir mi?" sorusu: "Allahü Teâlâ kendi kemâlatından daha fazlasını bir mahlûkuna verebilir mi?" gibi bir saçmalık ifade eder.

Soru, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları, fiilleri adedince muhaller taşır. Bunlardan birkaçını kaydedelim:

Hak Teâlâ'nın sıfatlarından biri "**kudret**"tir. Soru, bu sıfat yönünden tahlil edildiğinde şöyle olur:

"Kudreti sonsuz olan Cenâb-ı Hak, kendinden daha kudretli birisini yaratabilir mi?"

Bu sorunun sahibi, sonsuzluk kavramının cahilidir. Sonsuz kudretten daha büyük bir kudret olamaz ki, böyle bir soru sorulabilsin. Şu sonsuz feza, şu uçsuz bucaksız sistemler, hep O Kadir-i Zülcelâl'in kudretinin tecelligâhıdır. Haşmetli bir dağın âyinedeki tecellisi bir çakıl taşı ağırlığında da olamaz. Hadsiz yıldızlar, uçsuz bucaksız galaksiler hep Cenab-ı Hakk'ın Hâlık isminin tecellileridir. Bu tecellilerin O Kadir-i Mutlak'ı yorması, âciz bırakması düşünülemez. Her an böyle milyarlarca kâinatı yaratsa, bunların tümü o kudret nazarında yine bir zerre kadar da olamaz.

Söz konusu soru, Cenâb-ı Hakk'ın "**irâde**" sıfatı yönünden tahlil edilirse şu şekle girer:

"Mutlak irâde sahibi olan Allah Teâlâ, kendi hükmünü geri bıraktıracak, kendi irâdesini kayıtlayacak bir ilâh yaratabilir mi?"

Halbuki, Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi mutlaktır, sonsuzdur. Hiçbir kayıt altına girmez. O'nun irâdesini kayıt altına alacak bir varlığın bulunması muhaldir.

Öte yandan, Cenâb-ı Hakk'ın yaratacağı şey, mahlûk olur. Mahlûk ise Hâlık'ın irâdesi altındadır. Bu soru ile Hâlık'ın irâdesi sınırlı, mahlûkun irâdesi ise sınırsız tevehhüm

---

edilmekte, böylece "sınırlı olanın sınırsız olanı sınırlandırması" gibi büyük zıtlığa ve çelişkiye düşülmektedir.

Soruyu, Allahü Teâlâ'nın "**ezeliyeti ve ebediyeti**" noktasından düşündüğümüzde şu safsata ile karşılaşırız:

"Cenâb-ı Hak, kendinden evvel var olup, kendisinden sonra da varlığı devam edecek olan bir mahlûk yaratabilir mi?"

Ezel ve Ebed Sultanı olan Allahü Azîmüşşan'ın, bir ismi **Evvel**, bir ismi de **Âhir**'dir. Varlığının evveli olmadığı gibi, sonu da yoktur. Ezelden evvel ve ebedden öte bir zaman kavramı olamaz ki, böyle bir hurafeye, bir vehme yer olabilsin. Bu safsataya göre, Cenâb-ı Hak ezeli ve ebedî olduğu hâlde, -hâşâ-, fâni ve sonradan yaratılan bir mahluk olacak, yaratacağı o mevhum varlık ise, mahlûk olduğu hâlde ezeli ve ebedî olacaktır.

Cenâb-ı Hakk'ın **hayat, semi', basar** gibi diğer sıfatları da aynı mantık ve ölçü içerisinde düşünülebilir.

Ne gariptir ki, böyle bir safsata ve bir hezeyan bu asrın cehalet çarşısında müşteri bulmakta, az da olsa bir kısım insanları saptırabilmektedir.

5. Soruda hakikatlerin zıtlarına dönüşmesi istenmektedir.

Bilindiği gibi, bir hakikatin, zıddına dönüşmesi muhaldir. Yine, bir hakikatin kendi mahiyetini korumakla birlikte kendi zıddı olan bir mahiyete girmesi de muhaldir. Meselâ, güneşin, kendi mahiyetini aynen muhafaza ederek suya dönüşmesi, yahut bir insanın "insanlık" mahiyetini hiç kaybetmeden "arслан" olması muhaldir. Misâller çoğaltılabilir. Mahlûkat için, gerçeklerin zıtlarına dönüşmesi böyle binlerce muhaller taşıdığı hâlde, Hâlık Teâlâ hakkında böyle bir şey vehmetmek muhallerin en acibidir.

*Yukarıdaki soru ile ulûhiyete ait sonsuz hakikatlerin zıtlarına dönüşmesi tevehhüm edilmektedir. **Şöyle ki;** soru sahibi bu demogoji ile sonradan yaratılacağından noksan, fâni, âciz, kayıtlı olacak olan o mevhum varlığın hakikatini, zıddı olan sonsuz kudret ve kemâle inkılâb ettirme muhaline düşmektedir. Allah Teâlâ'nın mutlak kemâli, zıddı olan mutlak noksanlığa, mutlak cemâli mutlak çirkinliğe, mutlak kudreti, mutlak acze inkılâb etmez.*

O Zât-ı Zülcelâl sonsuz aziz, mahlûkat ise sonsuz zelildir. Allahü Azîmüşşân, sonsuz âlim ve mutlak Hâkim'dir; mahlûkat ise cahil ve mahkûmdur. Allah'ın varlığı vücudu vâcib, Zâtı ezeli ve ebedîdir. Yarattığı ve yaratacağı herşey ise mümkündür, fânidir ve hadistir.

Soru sahibinin vehmine göre, Cenâb-ı Hak ezeli olduğu hâlde, -hâşâ- hadis olacak (sonradan meydana gelecek), yaratılması vehmedilen o varlık ise, hadis olduğu hâlde ezeli olacaktır. Tâ ki, Allahı Teâlâ'dan, -hâşâ- daha büyük olması tevehhüm edilsin.

Allahü Azîmüştân, sonsuz kadir olduğu hâlde, âciz olacak, O'nun yaratmasına muhtaç olan o varlık ise sonsuz kadir olacaktır!..

Misaller çoğaltılabilir.

6. Soru sahibi vücut (varlık) mertebelerinden habersizdir.

Bu sorunun cevabı, üç kavramın bilinmesine bağlıdır. Bunlar "**vâcib, mümkün ve mümteni**" kavramlarıdır. Aklen bu üçünün dışında kalan bir başka şık düşünülemez.

Gayet mükemmel bir heykele baktığımızda bu üç hakikati şöyle tesbit edebiliriz:

"Heykelin bir ustası olması vâciptir." Zira, san'at san'atkârsız düşünülemez.

"Bu heykel yapılmadan önce, ustası için heykeli yapıp yapmamak ise mümkündür." Yâni usta için, o eseri yapıp yapmamak olasıdır.

"Heykelin, ustasından daha maharetli, mükemmel, daha güçlü olması ise mümtenidir (imkansızdır), muhaldir."

Aynı hakikati güneş için düşünecek olursak:

Güneşin ışık sahibi olması vâcibdir. Yâni, ışısız güneş düşünülemez. Güneşi irâde sahibi farzetsek, ışığını dilediğine verip, dilemediğine vermemesi de mümkündür. Güneşin âyinedeki tecellisinin, güneşin büyüklüğüne ve ısısına sahip olup, etrafında on iki gezegeni dolaştırması ise mümtenidir yani imkansızdır.

Yukarıdaki misâller gibi, vücut mertebelerinde de üç hakikat vardır: **Vâcib, mümkün, mümteni.**

*Cenâb-ı Hakk'ın vücudu "**vâcib**", yaratılmış ve yaratılacak olan her şeyin vücudu "**mümkün**", Allah Teâlâ'nın şeriki, misli, benzeri ve nazirinin bulunması ve herhangi bir mahlûkunun kendisinden büyük ve güçlü olması ise "**mümteni**"dir.*

Cenâb-ı Hakk'ın vücudu vâcibdir. O'nun vücudu Zât'ındandır. Var olmak için hiçbir sebebe muhtaç değildir. O'nun varlığı mahlûkatın varlığına hiçbir cihetle benzemez. Hiçbir cihetle dengi, eşi ve benzeri yoktur.

Mümkinine gelince, mümkün varlığı ile yokluğu eşittir, var da olabilir, yok da olabilir. Mümkünün varlığı da, yokluğu da muhal değildir. Yarattılan ve yaratılma ihtimali olan her şey mümkündür.

Meselâ, kâtibe göre bir harfin yazılıp yazılmaması denktir. Yâni, kâtib, o harfi yazabilir de, yazmayabilir de. Demek ki, harf için iki taraf söz konusudur. Olmak ve olmamak. Kâtib bu iki şıktan hangisini tercih ederse o gerçekleşir. Yazmayı tercih ederse harf yokluktan varlık âlemine çıkar, yazmamayı tercih ederse yoklukta kalır.

Bütün mümkinat, Cenâb-ı Hakk'ın yanında bu harf gibidir. Kâinat, O'nun yaratmasıyla meydana geldiği gibi, yine O'nun irâdesi, kudreti, terbiye ve takdiri ile varlığını sürdürmektedir. Gerek var olmasında, gerekse devam ve bekasında Allah'a muhtaçtır.

*Mümkinat âleminde, O **Vâcib-ül Vücutu** âciz kılacak bir mahlûkun olması düşünülemez.* O'nun ezelî irâdesi ve mutlak kudreti karşısında her şey eşittir. Küçük-büyük farkı yoktur. O kudrete nisbeten bütün galaksilerle bir zerre birbirine denktir. Bir çiçek ile baharın, parça ile bütünün farkı yoktur.

Mümteniye gelince; mümteni, varlığını tasavvur etmek asla mümkün olmayan demektir. Mümkünün "*olmak*", "*olmamak*" gibi iki ciheti varken, mümteninin tek ciheti vardır; o da olmamaktadır. Yokluk mümteninin daimî vasfıdır. Onun varlığını tasavvur etmek, çelişki ve tezatları doğurur.

Meselâ, bir rakam ya çifttir ya da tektir. Bir rakamın hem çift, hem de tek olması mümtenidir.

Bir insanın aynı anda hem ayakta hem de oturur olması da mümtenidir.

Bir rakamın sonsuzdan büyük olması da mümtenidir.

Aynen öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın ortağı ve benzeri olması da mümtenidir.

Mümkünün vâcib'ten büyük olması da mümtenidir.

Mahlûkun Hâlık'tan üstün olması da mümtenidir.

Soru sahibi bir demogoji ile mümteniye mümkün göstermeye çalışmaktadır.

---

7. Soru sahibi büyüklük kavramının cahilidir.

Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü mahlûkata nisbeten değildir. Yâni, O, zâtında büyüktür, büyüklüğü mahlûkat ile kıyasa girmez. O'nun Zâtı hiçbir mahlukuna benzemediği gibi, büyüklüğü de mahlûkatın büyüklüğüne benzemez, takdirle bilinmez. Mahlûkatın büyüklüğü nisbîdir, birbirine göredir.

Bu hakikati bir misâl ile açıklamaya çalışalım. Güneşin büyüklüğü kar zerrelerindeki tecellileriyle kıyasa girmez. Zira, bütün o tecelliler, parlaklıklarını o güneşten almaktadırlar. Nasıl onunla kıyasa girebilirler?

Bu misâl gibi, ilmi, kudreti, azamet ve kibriyâsı sonsuz olan Allah Teâlâ' nın büyüklüğü de mahlûkatın büyüklüğü ile hiçbir cihetle kıyasa giremez. Zira bütün mahlûkat hep O'nun sıfatlarının ve isimlerinin tecellileridir. Varlıkları O'nun var etmesiyle, hayatları O'nun hayat vermesiyle, nurları O'nun nurlandırmasıyla. Onların büyüklükleri ancak birbirilerine göredir. O'nun bir mahlûku olan insan akli ne kadar büyüklük tasavvur ederse etsin ve yine insan hayali büyüklüğü nasıl hayal ederse etsin, bunların hepsi mahlûk büyüklüğüdür. Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü, düşünülen ve hayal edilen bütün bu büyüklüklerden münezzehtir, yücedir.

Bilindiği gibi, matematik ilminde bir "**sonsuz**" kavramı vardır. Bütün rakamlar ona nisbetle kıyasa giremeyecek kadar küçük kalırlar. Onların büyüklükleri birbirilerine göredir. Sonsuz için bir ile bir milyanın farkı yoktur. *Bu noktada sonsuza nisbeten büyük-küçük fark etmez.* Bütün rakamlar, şuurlu kabul edilse, bunların hepsi sonsuzu kavramakta aynı derecede güçsüz ve noksan kalacakları gibi, Cenab-ı Hakk'ın sonsuz büyüklüğünü anlamakta da bütün akıllar aynı nisbette âciz kalırlar. O mutlak ve sonsuz büyüklük, bu sınırlı akla sığmaz.

Soruda sözü edilen o vehmi varlığın, mahlûk olacağı peşinen kabul edilmektedir. Bir **mahlûk** ise ne kadar büyük olursa olsun, büyüklüğü mahlûklara göredir ve o daire içinde düşünülür.

Sanatkârın sanatından büyük olduğu tartışma kabul etmez bir gerçektir. Meselâ, Selimiye Camii'ndeki bütün kemâlât ve güzellik hep mimarının kemâlâtından süzölmüş, ilminden dökölmüştür. O taşları bir şaheser hâline getiren, Mimar Sinan'ın ruhundaki incelik, düşüncesindeki derinlik, hissiyatındaki zerafet ve san'atındaki meharettir. Alkış Sinan'adır, takdir O'na gider. Faraza, Sinan'ın ömrü, ebedî olsaydı, daha nice camiler yapar, eserler vücuda getirirdi. O eserlerin hepsi de O'nun büyüklüğüne delil olurdu. Lâkin, onların büyüklükleri Mimar Sinan'ın büyüklüğüyle mukayeseye giremezdi.

Şu kâinat denilen büyük mescid, arşlar, ferşler, sema tabakaları, uçsuz bucaksız galaksiler de hep Allah'ın eseri, icadı ve mahlûkudur. Onlarda tecelli eden bütün güzellikler ve üstünlükler Esmâ-i İlâhiyye'ye aittir. Bütün mevcudat Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle, iradesiyle, hâkimiyetiyle ayakta durmaktadır. Atomlardan galaksilere kadar her şey, her haliyle ve tavrıyla, her an O'nun hâkimiyeti ve gözetimi

---

altındadırlar. O'nun hâkimiyeti karşısında her şey mahkûm, O'nun büyüklüğü karşısında her mahlûk zelildir.

İşte yukarıdaki soru, büyüklük mefhumunu bilmemek yanında, Hâlikiyet ve mahlûkiyeti de bilmemekten kaynaklanmaktadır.